

**KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

**KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA**

Şehrin Hafızası

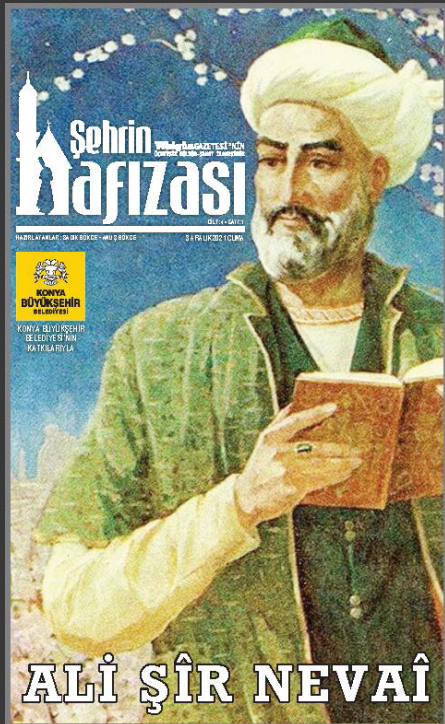
YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 6 • SAYI: 1

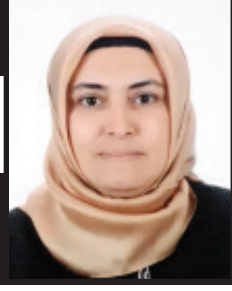
HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

1 ARALIK 2023 CUMA

6. CİLDE MERHABA

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

FATMA
TUTAK

Bir yerler hep tahrip oluyor mamur olurken bir yer..

İnsan dikkat etmeli mamur ettiği yer/şey karşılığında gözden çıkardığı kulak ardı ettiği, göz ardı ettiği, göz yumduğu, feda ettiği... -Ne çok kalıplaşmış söz öbeği var bu konu üstüne; garip hakikaten demek ki nesiller boyunca insanın aldığı yaralar daha doğrusu yaralanmaya açık yerler ortak çoğunlukla- şeylere.

Mermerler aşınıyor aşınmaz sandığımız mermerler; zaman, üstüne serpince bir tutam sihirli tozunu... Oda kirleniyor, eşyalar dağılıyor, çiçekler soluyor, ilişkiler yıpranıyor hulusa vakit ayrılmayan emek verilmeyen her şey bir şekilde/kendine has şekliyle bozuluyor. Bağlar dağa dönüşüyor bakın bir söz daha...

Neyi öne alıp neyi geriye bıraktığına dikkat etmeli insan...

Öte yandan bir şeyin azı gibi fazlası da zehir oluyor. "İşine aşık", "çocuğuna aşık", "karı/kocasına aşık", "arabasına aşık..." diye tabir edilen şeyler, ki zannımca işten çocuktan arabadan aşk olmaz! Hayatı zehirleyen boğan tahrip eden bir mefhumla dönüşüyor. Bir sebebi de başka yerlerden kısılarak bir odağa toplanan ilginin yöneltildiği yerde oluşturduğu tahribat diyebiliriz. "Putlaştırmak" burada başlıyor.

"İbrahim, İçindeki putları devir" diye başlar Asaf Halet Çelebi bir şiirine. Putun mad-di, elle yapılanı/tutulanı da gönülde var edileni de makbul değıldir.

"Kırılan putların yerine yenilerini koyan kim?"

Bir kere putlaştırma başladı mı önü alınmaz. Biri yıkılsa yerine hemen bir yenisi ikame edilir. Para, mal, eşya, makam, güç,

mansıp; irili ufaklı çeşit çeşit putlarla dolar kafaların içleri, gönüller; put haneye döner. Sonu gelmez ardı arkası kesilmez olur; pe-restiş eden oldukça...

"Gönümü put sanıp da kıran kim?"

Oysaki tek odağa toplanınca zehre dönüşen olgu sorumlusu bulunduğu mecralara sevk edilebilse dokunduğu yerde çiçekler açtırabilir. "Gönül bağı kurduğun her şeyden hayat boyu sorumlusun" der Küçük Prens'te Antoine de Saint Exupéry. Gezegenine neden dönmek istediğini bu sözlerle açıklar Küçük Prens. Çünkü orada gülü vardır ve gidip sulamazsa solacak, ölecektir. Gönül bağı kurduğun, hayatına bir yerde dahil olduğun hayatının bir dönemine şahitlik etmiş; ebeveynin, kardeşin, eşin, çocuğun, dostun olmuş insanlarla ilişkine yatırım yapmazsan zamanla yağı tükenen kandil gibi söner; soğur, buz tutar...

Tıpkı ortak açılmış banka hesabı gibi. İki taraf da para yatırmadan yalnızca harcamaya kalkarsa bir süre sonra hesap boşalır. Hele bir taraf yatırırken karşı taraf hep harcama yolunu tutarsa daha da beter. İlişkiler için de aynısı söz konusudur. Hoyratça harcamanın ihtiyaç hasıl olduğunda eli boş kalır...

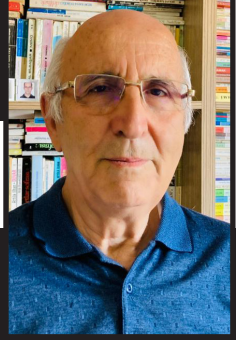
Bu konu biraz da dengeyi, teraziye, mikyası getirir akla. "Ölçtüğünüz zaman ölçüyü tam tutun ve dosdoğru bir tartıyla tartın" İsrâ suresi:35. İfrat ve tefritten sakınmalıdır zira; her şey kararında olmalı, ölçüyü kaçırmamaya azami gayret sarf edilmelidir. Çiçeğe verilen fazla su onu öldürür öte yandan sulanmayan çiçeğin de akıbeti ayındır.

İÇİNDEKİLER

- ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME
FATMA TUTAK
- MAKRİKÖYE DÖNÜŞ VE
ÜÇ ÖNEMLİ AYRINTI
MUSTAFA ÖZCAN

- NURATTIN TOPÇU'NUN ÖĞRETMENLİK
MESLEĞİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ
ANUŞ GÖKCE
- KUDÜS
ŞABAN KUMCU

MAKRİKÖY'E DÖNÜŞ VE ÜÇ ÖNEMLİ AYRINTI

**MUSTAFA
ÖZCAN**

Eski romanlarda Makriköy diye geçen yer, İstanbul'un bugünkü Bakırköy ilçesidir. **Makriköy'e Dönüş**¹, Selçuk Erez'in romanıdır. Üç önemli ayrıntı ise, romanın gelişimine katkı yapan hususlardır. Bu roman sırf bu ayrıntılar için bile okunmağa değer. Bunlara geçmeden yazarla ilgili kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Önce yazardan, sonra romandan bahsedelim:

Selçuk Erez, 1936 yılında İstanbul'da doğdu. Nişantaşı İngiliz Erkek Lisesi'nde ilk ve orta öğrenimini yaptı. İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Amerika'ya giderek önce Columbia Presbyterian Tıp Merkezi'nde daha sonra Houston'da Baylor Üniversitesinde ihtisas yapıp Türkiye'ye döndü. Türkiye'de Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde profesör oldu. **Güneş**, **Cumhuriyet** gibi gazetelerde köşe yazarı olarak görüşlerini okurlara ilettiler. Farklı alanlarda kitapları bulunan yazarın iki öykü kitabı vardır. **Makriköy'e Dönüş**, anı- roman tarzında bir eserdir.

Eserdeki vaka, Selçuk Erez'in ailesi etrafında geçer. Önce ailenin geçmişi hakkında bilgi verilir. Yazar, bu bilgilerinden öğrendiğimize göre Selçuk Erez'in dedesi göğsünde bir Plevne Madalyası bulunan İsmail Hakkı Paşa'dır. Çocukluğunda bizzat tanıdığı babaannesi ise Hatice İhsan Hanım'dır. İsmail Hakkı Paşa'nın aile kökeni, eski Yugoslavya'dan, Sarıgöl'dendir. Paşa'nın büyük babası Abdi Efendi, Makriköy'e yerleşmiş, burada çoluk çocuğu kavuşmuştur. Oğlu Mustafa, yani İsmail Paşa'nın babası, subay olmuş ama rütbesi küçükken vefat etmiştir. İki çocuğu vardır. Fatma ve İsmail. İsmail, 1854'te, Kırım Savaşı sırasında doğmuştur.

Makriköy'e Dönüş, işte bu İsmail ve ailesinin geçmişine ışık tutmakta, onların hayatından kesitler sunmaktadır. Aileye girenler, aileden uzaklaşanlar, başka semt-

lere taşınanlar, yeni doğanlar, komşuluk ilişkileri, akrabalık ve arkadaşlık bağları, dönemin sosyal hayatı bazen Hatice İhsan Hanım'ın ağzından bazen yazarın bakış açısından gözler önüne serilmiştir.

Eser üç bölümden oluşmaktadır. İlki, "Sarıgöl'den Makriköy'e(s.19-21); "Makriköy,1867"(s.22-34); "Plevne Savaşı"(s.35-56); "Savaşın Sonra"(s.57-72); "Yeni Bir Hayat"(s.73-76);'dan ibarettir. "Aile Büyüyor"(s.79-88); "Vefa'dan Makriköy'e"(s.89-96); "Makriköy'de Hayat"(s.97-115); "Önce Tefrik Paşa, Sonra Sen 1912"(s.116-128); "Makriköy'de Karakış (1913)"(129-134); "İhsan Hanım Annesini Yitiriyor"(s.135-148); "İsmail Hakkı Paşa'nın Ölümü (1914)" (s.149-154) ikinci bölümü oluşturuyor; Üçüncü bölümde "Yeni Nesil"(s.157-167); "Mütareke"(s.168-179); "Vedalar"(s.180-183); "Bugün: Makriköylüleri Anış" (184-185) ara başlıkları vardır.

Eserde anlatılanlar, birkaç fotoğrafla desteklenmiştir: "İsmail Bey'in Plevne Savaşı"ndaki fotoğrafı; "Serfeci İbrahim Bey'in fotoğrafı; "Hatice İhsan Hanım"ın fotoğrafı; "İsmail Paşa'nın İttihatçılarla fotoğrafı", "İsmail Paşa'nın yaşlılık günlerinde"ki fotoğrafı; İhsan Hanım'ın aile bireylerinin bazıları ile ilgili fotoğrafı, dönemleri ve kişileri hakkında fikir vermektedir.

İhsan Hanım'ın yer yer anlatıcı olduğu bu eserde çarpıcı bölümler vardır. İlki İsmail Paşa'nın gönüllü olarak Plevne Savaşı'na katılması ve Plevne Savaşı; ikincisi Balkan Harbi sıralarındaki İttihat ve Terakki Partisi ile rakip partinin arasındaki çekişme; üçüncüsü de bu aile çevresine sokulan Cennet Şahabettin'in hakkında yazılanlar.

1. Makriköy'e Dönüş, Doğan Kitap, 4. Baskı, İstanbul 2003. Eser, 186 sayfadan ibarettir. Metin içindeki sayfa numaraları bu baskıya aittir.

İsmail Paşa, Harbiye’de öğrenciyken katıldığı Plevne Savaşı’nda olup bitenleri dört deftere (cebe sığacak büyüklükte dört deftere günlükler halinde yazmıştır. Son defterde harpten sonraki hayatına dair kesitler bulunmaktadır. Kitapta günlükler tarih sırasına göre verilmiştir. Ayrıca bunlara başka bazı belgelerden edinilen bilgiler de eklenmiştir.

29 Haziran 1877 tarihli günlükte harbe gidecek gönüllüleri eğitmek için Beykoz Çayırı’nda kurulan ordugâha gider. Yedi gönüllü Harbiye öğrencisiyle birlikte. Gönüllülerin birkaç günlük eğitiminden sonra Sirkeci’den trenle yolculuk başlar. Kumkapı, Narlıdere, Makrıköy’e varılır. Orada bir tanıdığa rastlamamak için dışarıya bile seyretmez trenden. Bu yolculukta hem Çorlu’da, hem de Edirne’de askere halkın, büyük sevgisine tanık olunur. İstasyonlarda, cepheye subay ve asker taşıyan bu trenlere halkın ve esnafın büyük bir ilgisi vardır. Kimisi çorba, kimisi peksimet, çeşitli börekler, kimisi de çay, kahve ve sigara taşır. Yolculuk hiç de kolay değildir. Vagonlar tıklım tıklımdır, havasızdır, dayanılmayacak kadar kötü koku vardır. Edirne’den sonra Rodop dağları eteklerine varılır. Önce Filibe’ye, daha sonra Meriç ırmağı üzerindeki Tatarpazarcık’a gidilir. Orada kendilerini garnizondan karşılarlar. Kumanya dağıtılır. Bazen tarlaların arasından, bazen şoseden Belova’ya, oradan da altı günde Sofya’ya varılır. Yolculuğun bu kadar uzaması, yolların bozuk olmasından, güvenliğin yokluğundan, anayoldan ayrılıp patikalardan, keçi yollarından yürünmesindedir. Yağmurdan, ormandan alabildiğine olumsuz etkilenirler. Yazar, eserin bu bölümünde İsmail Paşa’nın günlüklerinden yararlanır.

14 Temmuz 1877 tarihindeki günlük şöyle başlar: “Bu kara yolculuğu bize savaşların ayaklarla kazanıldığını söyleyenlerin ne kadar haklı olduğunu öğretti”(s.41). Gerçekten de birçok askerin ayakları şişer, postalları vurur, ayaklarda yaralar açılır. Bu yüzden bir süre yürüyemeyen askerin, atlara, arabalara yüklenmesi gerekir. Kanayan ve şişen ayakların tedavisi için postallar kesilir. Sofya’ya varılınca bunlara terlikler, çarıklar dağıtılır. Sofya’nın nüfusu o zamanlar 15.000 kadardır. Şehir bakımsız, sadece beş on tane yeni yapılmış

ya da onarılmış bina ve ayakta kalmış türbe vardır. Şehrin ilcasında askerin yıkanması sağlanır. Ama sabun verilemez kendilerine... (s.42). Oradan Vidin’e gidilir. Vidin nüfusu ise 13000’dir. Vidin’de bir süre bekletilir ordu. Bu arada herkes söküğünü diker, ayakkabısını onarır, çorabını yamar. O sıralarda Kunduracı bölümünde yetişmiş üç asker en gözde insanlardır. Çünkü bir kısım ayakkabıları onlar tamir eder. Nihayet hareket emri gelir. Ruslarla savaşmak için Plevne’ye gelinmiştir.

İsmail Paşa’yı (o zamanlar paşa değildir) sıhhiye bölümüne verirler. Henüz doğru dürüst savaş görmemişlerdir ama savaş görmüş olanlardan çok şey dinlemişlerdir. Plevne’ye gelmeden önce Ruslar arada sırada saldırırken, Osmanlı askerinin gelmesi üzerine hemen hemen her gün hücum eder. Her saldırıya Türk askerleri karşı hücumla cevap verir. Her çatışma sonrasında bir okul binasına yerleşmiş olan hastaneye arabalar dolusu yaralı asker getirilir.

Hastanede bir iç hastalıkları uzmanı, biri Alman iki cerrah, bir eczacı, bir aşçı ve yirmi kadar da hastabakıcı görevini üstlenmiş er vardır. Bazen o kadar çok yaralı gelir ki bunların bir kısmına yardım sırası bile gelmez. Çatışmalardan sonra hastane inleyen, yalvaran arabalarla dolar. Yaralıların arasında Rus askerleri de vardır. Kırcaalili Halil’in dışında Rusların ne dediğini anlayan yoktur. O da birkaç gün sonra şehit olmuştur. İsmail Efendi, o koşuşturma arasında diğer görevliler gibi yemek yemeğe dahi vakit bulamaz. Bir süre sonra yaralıları koyacak hastane sıkıntısı başlar. Üstü çatılı, kapalı evleri hastane yaparlar. Camilerden yararlanırlar. İsmail Efendi, uzun uzun siperlerden yaralıları nasıl taşıdıklarını, savaş meydanında gördüğü manzarayı, hastanede gece ölüp de sabahleyin koğuşlardan çıkarılıp iki bina ötedeki mezarlığa götürülenleri, koğuşların perişan halini, ilaç yokluğunu, ilaç, merhem kalmayınca keten tohumu kullandıklarını, onlar da tükenince yaraların üzerine gül reçeli, pekmez döktüklerini anlatır. Bu arada kendisi gibi Harbiye’den gönüllü savaşa katılan Serfelicli İbrahim ve kardeşi Ali’yi tanıtır. Harp meydanından toplayıp getirdiği Yüzbaşı Hasan Bey hakkında bilgi verir. Hasan Bey en bitkin yaralılardan

birisidir. İki gün iki gece bir sürü ölü at ve şehit arasında aç susuz yatmıştır. Koğuşa getirildiğinde "doktorlar vücudu ameliyatı kaldırmaz. Yaşama şansı yok" demişlerdir. İsmail Bey'in özel ilgisi, Hasan Bey'in dirençli vücudu, biraz toparlamasına yardımcı olmuştur. Üç hafta sonra hastaneden taburcu olur ama kendisine cepheye dönüp çarpışamayacağını söylerler. İsmail Bey'in Bulgar köylülerinin Ruslara nasıl yardım, Osmanlıya nasıl ihanet ettiklerini de anlatmıştır. Açlık, soğuk ve yaralılara ek olarak, verem ve tifüs gibi salgın hastalıklarla boğuşurlar. Son saldırıda çok zayıf verilir. Şu sözler düşündürücüdür: "Günlerdir aç kalmış, yorgun, hasta ve donanımsız askerin bunca soğukta ve rutubette, çamur içinde bu eziyete nasıl bu kadar dayandığına şaşıyorum"(s.56).

Sonunda bütün yüksek rütbelilerin katılımıyla bir Harp Divanı toplanır. Burada alınan karara göre, bir yarma harekâtı yapılır. Yarma harekâtına; başı, dizi sargılı, bir kolu boynuna asılı, aslında hastanede bulunması gereken pek çok asker katılmıştır. Yarma harekâtı karlı bir günde başlamış, dört gün sürmüş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Plevne'deki Türkler arasında pek çoğu "burada kalmaktansa ordunun arkasından gitmek daha iyidir" diye düşünmüşlerdir.

Plevne Savaşı biter, İsmail yaralanmamıştır ama bacağı şişmiştir. Yıllar geçecek ama bu rahatsızlık geçmeyecektir. Rus Başkomutanı Grandük Nikolay altı beyaz atın çektiği bir araba içinde harp alanını denetler. İsmail Bey, birdenbire Grandük'le konuşmaya karar verir. Fransızca bilen Ermeni eczacı Antuvan Efendi'ye söylediklerini aynen çevirmesi için yemin ettirir. Grandük'ün korteji, buldukları yere gelince, öne atılır, "muhafızların süngüleri arasında" ona şöyle der: "Savaşta siz kazandınız, biz kaybettik. Sizin askerleriniz değil, ama Bulgarlar, yaralılarımızın karınlarını deşmekte, gözlerini oymaktadırlar. Bu, insanlığa sığmaz". Grandük de ona, "Eğer söylediklerin doğruysa, yapanları cezalandırır ve bu kadar civanmertçe davranmış olan bir askeri de esir tutmam. Seni ve arkadaşını derhal memleketinize gönderirim. Ama eğer yalan söylemekteysen ibreti âlem için seni bu meydanda kurşuna dizdiririm" cevabını verir. İsmail

Bey, Grandük'ün önüne düşerek onu hastaneye götürür. Haklı olduğu anlaşılır. Karadeniz'in kuzeyinden dolaşarak evlerine dönmeleri için hemen izin belgeleri hazırlanır. Eserin bundan sonra İsmail Bey ve Eczacı Antuvan'ın yolculuğuna geçilir. Biz İsmail Bey'in bin bir güçlüğüyle İstanbul'a geldiğini öğreniriz.

Eserin ikinci önemli yanı, II. Meşrutiyet'i izleyen yıllarda yaşanan parti çekişmeleridir. Bundan ordunun güzide subayları da çok zarar görmüştür.

İsmail Paşa'nın, hiçbir işin yapılamadığı, hiçbir şeyin düzgün yürümediği nezarete gitmek hiç de hoşuna gitmez. Artık Paşa'nın hem İttihatçılar hem de Almanlarla ilgili yargıları tamamen değişmiştir. Çünkü İttihatçıların Sultan Abdülhamid gibi davranmaya başladıklarını düşünür. İttihatçılar, Tefvik Paşa'yı tehdit ederler. Hatta belli bir rütbenin üstündekilerin, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'yla yakınlaşmasını istemezler. 1912 yılında ordu içinde İttihat ve Terakki'ye karşı oluşturulan Halaskâr Zabitan Grubu'ndan bazılarının tevki edilmeleri üzerine ifadelerinde Tefvik Paşa'nın adını vermiş olmaları, Paşa'nın mimlenmesine yol açar. Tefvik Paşa'yla ilgili herhangi bir delil bulunmaz. Ama bu tedirginlik, İsmail Paşa'yı da huzursuz bırakır. Çünkü İsmail Paşa'nın çok sevdiği bir subaydır, bazen onu ziyaret etmektedir. Neticede Tefvik Paşa'yı gece evinden çıkarken vururlar, vuran yakalanmaz. Çok sevdiği arkadaşının cenazesine katılır. Artık o da gözden düşer. İttihatçı olması için baskı yaparlar. O, tarafsız kalmak niyetindedir. Bu öğrenilince baskı daha da artar. İzlemeye başlarlar. Hakkında yersiz ve haksız yere suçlamalar yapılır. Bir cinayete kurban gideceğinden endişe eder. Çünkü sokak cinayetleri giderek çoğalmıştı.

Cenap Şahabettin ise eserin sonuna doğru ortaya çıkan ve İhsan Hanım'ın ağzından anlatılan bir figürdür. Yani bu Servet-i Fünun şairi/ yazarı romanın sonuna doğru yakından tanıyan birisi tarafından okurlara tanıtılmaktadır.

Cenap Şahabettin'e gelince: İhsan Hanım da, Meliha da Hasan Tahsin'in sık sık görüştüğünden söz ettiği Şivezad adlı bir hanıma kısa süreli bir tutkuyla bağlı olduğu kanaatindedirler. Ama araştırınca, konuyu inceleyince böyle olmadığı düşüncesine,

kanaatine varırlar. Bu konuda en aydınlatici bilgiyi damat İrfan Ruza Bey verir.

Ona göre bu hanım, şair Cenap Şahabettin'in kızıdır. Cenap Şahabettin ise, Darülfünun-ı Osmanî'nin Edebiyat Fakültesi'nde Fransızca ve Türk edebiyatı tarihi dersleini verir. Milli Mücadele'ye karşı küçültücü tutumunu, Yunanlıları övmesini kaldıramayan öğrenciler tarafından protesto edilince, üniversiteden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Cenap Şahabettin'in, **Peyam- ı Sabah'da** yazdıklarını da bu aile kabul etmemiştir. Cenap Şahabettin, büyük zaferin arkasından tutumunu değiştirmiş, bir süre Milli Hükümet'in izlediği politikaya ayak uydurmaya çalışmıştır. Fakat daha fazla duramamış, birikmiş emekli maaşını, çocuklarını alıp Paris'e yerleşmek üzere yurtdışına çıkmıştır. Ancak burada bir yıl kadar kalabilmiş, "Biz anladık, Paris'te barınamayız" diyerek Makriköy'e dönmüştür.

İhsan Hanım, Şivezad'a ilgi duyan Hasan Tahsin'i bundan vazgeçirmek üzere Şahabettin Bey hakkında bilgi toplamaya devam etmiştir. Yazar, İhsan Hanım'ın ağzından Cenap Şahabettin'i şöyle anlatıyor: "Cenap Bey kısa boyludur ve ayaklarının altında sanki lastik bir top varmış gibi yaylanarak yürür; yürüyüşü hiç de şairane değildir. Şairlerin ince ruhlu olmaları gerektiği sanılır, ama Cenap Bey'in inceliği sadece şiirlerindedir. Gerçek yaşamında ise inceliği, yaraya ulaşmak için giriştiği manevralar, kurduğu kumpaslardadır. Bir tarihte Cenap Bey'e yazarlardan hangisinin imzasını önemseydiği sorulmuş, "Hüseyin Cahit" diye cevap vermiş sonra da eklemiş: "Allah Hüseyin Cahit'in imzasını cebimden eksik etmesin!" O zamanlarda bütün nakit evrakın Osmanlı Daimler Vekili Hüseyin Cahit Bey'in imzasını taşıdığı bilinir."(s.172-173)

Cenap Bey, ikinci eşi yitirdikten sonra Azize Hanım'a ilgi duymuştur. Aziz isimli yaşlı bir paşanın Çerkez bir cariye olan kızı Azize Hanım; varlıklı, zengin bir kadındır. Azize Hanım, o sıralarda bir jandarma zabitiyle evlidir. Fransızca bilen bu jandarma zabiti, eşine basında çıkan bir romanın tefrikasını okur. Şair Cenap Şahabettin, ablası Ayşe Hanım'ın Domuzdamı'ndaki evine gelip giderken, Domuz-

damı'nda oturan Azize Hanım'a göz koymuştur. Romanda Azize Hanım'ın eşinden boşanması şöyle nakledilmektedir:

"Cenap Bey, Azize evde değilken ablasının çopur evlatlığını önceden bir güzel eğitip hazırladıktan sonra jandarma zabitanın evine yollar; kız, zabite yılmışır. Görgüsüz adam karşılık verince de ona bir içki sofrası hazırlar. Adam kafayı çekip sarhoş olunca, evlatlık kendisine öğretildiği gibi pencereleri açar, "Yetişin, bana tecavüz ediyorlar!" diye haykırmaya başlar. Mahalleli üşüşür. Böylece adam rezil olur ve Azize Hanım'ın boşanması sağlar."(s.173). Azize Hanım, Kartaltepe Filiz Sokağı'nda Münir Özkul'un annesi Hayriye Hanım'dan bir ev satın alıp oraya taşınır. "Jolie" ve "Palie" adlı iki köpeğini her gün akşamüstü gezdirir. İhsan Hanım'ın belirttiğine göre Cenap Bey bu eve taşındıktan kısa bir süre sonra, ilk eşinden olan oğlu Şadman ve Destine gelip yanlarına yerleşir. Destine'yi sonradan Feczizadelerden biriyle evlendirir. Bir süre sonra aklını bozunca, Şadman'ı akıl hastanesine yatırır. Hayatının sonuna kadar orada kalır ve orada vefat eder.

İhsan Hanım'ın söylediğine göre bunların çoğu evlerine dikişe gelen terzi Sula anlatmıştır. Sula, İhsan Hanım'ın evindeki eskileri onarır, prova sırasında, mahalle ile ilgili bilgiler verir, dedikoduları nakleder. Sula, aynı zamanda Cenap Şahabettin'in eşi Azize Hanım'ın da terzisidir. İhsan Hanım, bu kadının kendilerine ait bilgileri de Azize Hanım'ın evinde anlattığına inanmaktadır.

Cenap Şahabettin'in evi, İhsan Hanımların evine yakındır. Bu eve şoförlü arabalı bir maliye müsteşarının gidip geldiğini görünce, bu evin gençlerinden Hasan Tahsin'in bekâr olduğunu öğrenmiştir. Sula Hanım'dan bilgiler edinince, kızı Şivezad'la Hasan Tahsin Bey'i evlendirmeyi tasarlamıştır.

Şivezad'ın ilk eşi Tireli bir çiftçidir. Maksim Bar'ı kapatıp oradaki kadınlarla para yemesiyle ünlüdür. Eşini sevmez, "senin rengin çürük yumurta rengi" der. Cenap Şahabettin, İzmir'de oturan Şivezad'a mektup yazarak, "sana münasip bir paşa oğlu" buldum, gel, demiştir. Şivezad da küçük oğlunu dadısına bırakıp vapurla İstanbul'a gelmiştir. Araçlar vasıtasıyla

kızı Şivezad'a iş bulmaya çalışır. Bunun için Hasan Bey'e "Kızım lisan bilir; ona bir iş bulun " demiştir.

Hasan Bey, Borsa Komiserliği Kambiyo ve Nukud Şubesi kâtibidir. Şivezad'ı görevi sebebiyle sık sık görüştüğü Hollanda Bankası yetkililerine önerir. Şivezad bu bankada çevirmen olarak çalışmaya başlar. Oysa Şivezad doğru dürüst bir yabancı dil bilmemektedir. Bütün çevirileri akşam evde babası yapmaktadır.

Öte yandan Şivezad, her gün Makriköy tren istasyonunda Hasan Tahsin Bey'in Borsa'ya gitmek için bindiği treni kollayıp, hep aynı vagona Sirkeci'ye gider. Bu gidiş gelişlerde Hasan Tahsin Bey'in dikkatini çeker ve ona evlenme teklifinde bulunur. Soranlara da Cenap Şahabettin Bey'in Plevne'de şehit düşmüş bir askerinin oğlu olduğunu, Şivezad'la evliliği sonucunda kaderin bir Plevne gazisinin oğlu ile bir Plevne şehidinin kızını birleştirdiğini söyler Hasan Tahsin.

Bu evliliğe İrfan Rıza ve başkaları karşıdır ve bütün bunları aileye anlatmışlardır. İhsan Hanım da Hasan Tahsin'e aktarmıştır. Ama ona laf dinletememişlerdir. İrfan Rıza, bu yüzden Makriköy'deki evi bırakıp Cağaloğlu'na taşınır. Hasan Tahsin de İrfan Rıza ile uzun süre konuşmazlar. Oysa İrfan Rıza, Hasan'ın çıkarını kollamış, bazı gerçekleri söyleyerek onu uyardırmaya çalışmıştır. İhsan Hanım, Şivezad ve Hasan Tahsin ile uzun süre aynı evde yaşamıştır. O günlerden hatırladıkları ise şunlardır: İhsan Hanım'ın tanık olduğu en önemli olay, bu evliliklerde, Şivezad ve Hasan'ın,

kendisine sormadan İsmail Paşa'nın babasından kalan o Rus ressamının "Akarsu ve Orman" tablosunu bir antikacıya satmış olmasıdır. İhsan Hanım, en çok buna içermiştir.

Öte yandan Cenap Şahabettin, Paris'ten döndükten sonra Makriköy'deki ev eşyalarını bir müzayede de satmış, Erenköy'de, Kozyatağı'nda bir köşke taşınmıştır. Hasan Beyin söylediğine göre Cenap Şahabettin, bu taşınma sırasında Paris'ten kendi çocukları için getirdiği kartal şeklindeki uçurtmayı, küçük İsmail'e hediye etmiştir. Bu olayı, Hasan Tahsin, bir lütuf gibi görmüş ve kabul etmiştir. İsmail, Hasan Tahsin'in ilk eşinden olan oğludur. Şivezad bakmamıştır. İsmail'i başına basan İhsan Hanım'dır. İsmail, İhsan Hanım'a "anne", Şivezad'a da ömrü boyunca "abla" demiştir.

Azize Hanım, 1933'te gripten ölmüştür. Hayatında birkaç kere evlenen Cenap Bey, emekli maaşı olan bir kadının peşine düşmüşse de ömrü yetmemiştir. Zira o da 1934 'te beyin kanamasından vefat etmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki romanda Plevne Savaşına, II. Meşrutiyet sonrasında Osmanlı devletindeki parti çekişmelerine, iç huzursuzluğa, orduya değer katmış sabbaylara yönelik yanlış hareketlere dikkat çekilmiştir. Bu üç ayrıntı toplumsal hayatımızı derinden etkilemiş, bu olumsuz etkinin boyutlarına işaret edilmiştir. Bunun yanında Osmanlı İmparatorluğunun adım adım parçalanmaya, yok olmaya doğru gittiğini görüyoruz.

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet Sevgi

TOPRAK VE GÜL

*Toprak alıp toprak satarsan, toprak doyurur gözünü,
Gül alıp gül satmaya bak, Hak kara çıkarmaz yüzünü.*

1 Aralık 2023

(Ahmet Sevgi)

NURATTİN TOPÇU'NUN ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

ANUŞ
GÖKÇE

Sevgili okurlar, 24 Kasım Öğretmenler Günü münasebetiyle ben de dergimizin bu sayısında yazar, akademisyen Nurettin Topçu'nun eğitim ve öğretmenlik mesleğiyle ilgili düşüncelerini sizlerle paylaşacağım.

Öncelikle çalışan veya emekli olan tüm öğretmenlerimizin, atanamayıp özel okullarda görev yapan eğitim ordumuzun neferlerinin öğretmenler gününü kutluyorum.

Öğretmenlik kutsal bir meslektir. Biz ilk okumayı, kendimizi tanımayı öğretmenlerimizden öğreniriz. Öğretmenin değerini Hz. Ali şöyle belirtir: "Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum." Her halde öğretmenin değerini ifade etmek için bundan âlâ bir ifade yoktur. O, bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olacağına göre bize bilmediklerimizi öğreten, sihirli dokunuşlarıyla hayatımıza yön veren, sevgi ve şefkat kaynağı öğretmenlerimize bir ömür boyu kölesi olsak az gelir düşüncesindeyim. Tabii ki bu görüşüm öğretmenlik mesleğini hakıyla yapanlar için.

Nurettin Topçu, Eğitim meselesini ele aldığı Maarif Davası adlı kitabında öğretmenin idealist olmasını ister. O, mesaisine zamanında gelip giden, derslerine girip çıkan öğretmenin ideal bir öğretmen olamayacağını savunur. Ona göre idealist öğretmen, çocuğu bir hamur gibi yoğurarak toplumun değerlerine saygılı, bu değerleri benimseyen ve öğrenciyi düşünmeye, daha iyiye, daha yükseklerle çıkmak için harekete geçirebilen kişidir.

Nurettin Topçu muallimi şöyle tarif eder:

"Muallim, ruhların sanatkârıdır. Muallim köyde bilen, öğreten, irşat eden, yol gösteren, terbiye eden hülâsa mürebbi, veli ve emin sıfat-

larına sahip insan olacaktır. Ruhların mürşidi, hayatın nazımı ve istikbalin inşasının emin kefilisi olacaktır. Aynı ihtiyaç şehirde de vardır. Aile içinde kuvvet ve birliğin yokluğu, fertte ruhi sarsıntıların sürekliliği, hayatımıza hakiki medeniyet ışıklarının giremeyişi hep ideal muallime olan ihtiyacımızın dehşetini göstermektedir. (s.62)

Toplumların yükselişini ve düşüşünü muallime verilen değerle ölçüldüğünü ifade eden Topçu, toplumlara yapan da yıkan da muallimdir, der. "Âdemoğlunu beşikten alarak mezarı kadar götürüp teslim eden, dünyanın en büyük mesuliyetine sahip insan muallimdir. Kaderimizin hakikatının işleyicisi, karakterimizin yapıcısı, kalbimizin çevrildiği her yönde kurucusu odur. Fertler gibi nesiller de onun eseridir. Devletleri ve medeniyetleri yapan da yıkan da muallimlerdir. Muallime değer verildiği, muallimin hürmet gördüğü ülkede insanlar mesut ve faziletlidir. Muallimin alçaltıldığı, mesleğinin hor görüldüğü milletler düşmüştür, alçalmıştır. (s.63)

Doğu'da İslam âleminde iki büyük muallim siması belirlediğini ifade eden Topçu, Aleviliğin tarikatların disiplinini bozduğunu söyler: "Doğu'da İslam âleminde iki büyük muallim siması göze çarpar. Medresenin hâkimi olan skolastik üstatlar, tarikatların mürşitleri şeyhlerdir. Medrese ilahi iradenin emrinde ilerleyen insan şuurunu inkâr ederek Aristocu muhafazakârlığında inat ettiği için yıkıldı. **Sonunda "ulema-yı rüsum" ve "beşik uleması",** vaktiyle İslam rönesansının şahikalarında şahlanan

Felsefesi olmayan milletin mektebi olmaz.

Nurettin TOPÇU

ruh ve zihniyetin katilleri oldular. Tarikatları ise, asırların arasında ta kalbinden kemiren şerir kuvvet **Alevilik** olmuştur. Ve böylece bozuk bir zihniyete kolayca ortak olan hayatî hazlarla yüklü bir adap ve erkân silsilesi, tarikatları çürütmeye kâfi geldi. (s.64)

İslam âleminde ilk öğretmenin Hz. Peygamber olduğunu söyleyen Nurettin Topçu, öğretmenlerin özgür olmasını istemektedir: "Milletimizin ruhi temelleri olan İslam'da Peygamber ilk muallimdi. Öğreten, inandıran ve yürüten o idi. Devlet ve mektep işlerini birleştirmiş, devleti mektep haline getirmişti. Sonraki devirlerde bu ikisi ayrılmakla beraber, birbirlerine sımsıkı teması muhafaza ettiler; devlet adamı muallimin emrinde bulunduğu müddetçe cemaat ikbal halinde yaşadı. Muallim devlet adamının bendesi olduğu zaman cemaat bozuldu, felaketler baş gösterdi. (s.64)

Öğretmene toplumda çok değer verilmesini isteyen Nurettin Topçu, onun karakterini meydana getiren vasıfları hakkında şunları söylemektedir: 1-Muallim hayatımızın sahibi olmaktan ziyade sanatkârımızdır. Kullanıcısı değil yapıcısıdır. Hayatıyla, yaşantısıyla örnek insan olur.

2- Muallim, geçeceği yolun bütün engellerle kaplı olduğunu bilen ve buna tahammül gösterebilen insandır. 'Kime karşı olursa olsun her

düşmanlık mutlaka kendimize düşmanlıktır' itikadını kalbimize muallim sokabilir. Tahammülsüzlüğün, şikâyetin başladığı yerde muallimlik davası biter.

3- Muallimlik sevgi işidir; ruh sevgisidir. Ruhulvî olan isteklerine nefsinden her şeyi feda eden sevginin, ferdi ulaştırdığı örnek insan mertebesidir. İdeale, bizden istenildiği kadar örnek olmak mecburiyetindedir.

4- Muallim, hepimizin ihtiyacı olan doktordur. İman ve anlayış vasıtalarıyla bizleri tedavi eder. Ruhlarımıza sunar ve hakikat âleminden haberler verir. Tehdit ve dayakla öğretmek muallimin işi olmadığı gibi içgüdülerimize serbestçe alabileceği istikametleri göstermek de muallimin vazifesi değildir. Birincisi düşmanın, ikincisi hokkabazın işidir.

Ruhumuza aşılar yapan doktor olarak muallim ruh dünyamızın hem duygu, hem bilgi hem de irade bölgelerinde aşilar yapmaya mecburdur.

Duygu sahasında eğitim en küçük yaşta başlayacaktır. Kalbe yapılan ilk aşı, merhamet aşısıdır. Sonra hem cinsini sevmek ve sevdiği için aldatmamak, ihmal etmemek aşıları yapılır, cemaat sevgisi verilir. Böylece aşkın terbiyesinden sonra ferdin şahsiyeti işlenir. Her hareketinde kendin olma, kendi değerlerine bağlı kalma aşısı verilir. Arkasından mesuliyet duygusu gelir. Fert bu köprü vasıta-

sıyla hareketlerin âlemine aktarılır.

Muallim yalnız ruhların sahibidir. Lakin davasının ulaştırabildiği neticeler bakılırsa, görülür ki o, haki-katte doktorumuzdur. Disiplin kurucumuz, toplum düzenimizin bekçisi, ekonomik münasebetlerin düzenleyicisi ve siyasî yaşamımızın üstadıdır. Zira bunların hepsinden o, haberi olsa da olmasa da mesuldür.

5- Muallim sahip olduğu mesuliyetle en fazla hür olan insandır. Çünkü mesuliyetimiz hürriyetimizin kaynağıdır. Muallimin çalışmasını idari ve siyasi endişelerle kayıtlandırmak, öğretim idealine dışarıdan emirlerle yön vermek istemek, onun yapısı bakımından hür olan şahsiyetini budamak ve ölüme mahkûm etmektir. (s.66 vd.) Hür olmayan muallim, muallim değildir. Mahkûm edilmiş fikir ve irfandır. Fikir ve kültürün mahkûmiyeti en az vatan toprağının esaret altında kalması kadar acıklıdır. (s.72 vd.)

Sonuç

Ben Nureddin Topçu'nun Alevilikle ilgili düşüncelerine katılmıyorum. Onları yalnızlığa ve içi kapanık bir toplum olmaya zorlayan siyasî ve kültürel sebepler vardır. Dünya hırsı ya da hâkimiyet arzusu şahısların benliğini kaplayınca çekişme kaçınılmaz olur.

Nureddin Topçu'nun Osmanlı Devletinin çöküşünü tek bir sebebe bağlamasına da katılmıyorum. Osmanlı Devletinin yıkılmasının en büyük sebebi düşünce sistemimizin değişmesi olarak görüyorum. Bu durum da siyasî iradenin etkisiyle olmuştur. Osmanlı Devletinde serbest düşünceye, yeniliklere gem vurulduğu zaman devlet çöküşe geçti. Devleti kuran hanedanın sürekli hareket halinde olan enerjik bir yapısı vardı. Kadızadelerle birlikte serbest düşünceye ket vurulması ve gelişen şartlara göre yeniliklerin, teknolojinin takip edilememesi, müftü ve müderislerin devlet adamlarıyla birlik olup kendi çıkarlarını her şeyden üstün görerek devletin işleyişini, düzeni-

ni bozup anarşi yaratmaları Osmanlı Devletinin sonunu getirdiği kanaatindeyim. Çünkü yapılan bütün düzenlemelere, yeniliklere sarayı idare eden devlet adamları, 16. Yüzyılın ortalarından itibaren saray kadınları ve haremağaları, yeniçerilerin isyanı devlette sürekliliği baltalamıştır.

Sevgili okurlar, bir yazarın ya da düşünürün bütün düşüncelerine ne tamamen katılmak ne de tamamen reddetmek durumundayız. Bizim için faydalı olanı almalı, olmayanı da yazarın kişisel görüşü olarak serbest bırakmalıyız. Ben de bizler için, öğretmenler için olumlu olan görüşlerini aldım ve sizlerle paylaştım.

Baskıyla, şiddetle, not korkusuyla öğrenciye bir şey öğretilmez. Ben ilkokuldan itibaren bazı öğretmenlerim tarafından hem şiddete hem de tehdide, hatta hakarete maruz kalmış birisiyim. Öğrencilik yıllarımda beni takdir eden öğretmenlerim de olmuştur. Hatta ahirete intikal eden bazı öğretmenlerimin arkasından gözyaşı dökerken bazıları hakkında da hakkımı helal etmedim. Hele dilimdeki kekemelikten dolayı beni azarlayan iki sene üst üste edebiyat dersimize giren öğretmenimi hiç affetmedim.

Sevgili öğretmen arkadaşlarım, öğretmenlik samimiyet ve fedakârlık ister. Sizlerin de bu inançta olduğunuzu kabul ediyor ve hepinizin öğretmenler gününü kutluyorum.

Sevgili öğretmen arkadaşlar, benim en çok sevdiğim ders tarih oldu. Tarih Hocam Ayla Halıcı'nın bana "Herodot" diye hitap etmesi üniversite ve bölüm tercihimden büyük etken oldu. Marifet iltifata tabidir. İlgi gösterilmeyen yerde bilgi ve sanat uçar gider. Şimdi, 1982 yılında Atatürk Kız Lisesi'nde Tarih Öğretmenim olan Ayla Halıcı hanımefendiye ithafen yazdığım Öğretmenler Günü ile ilgili bir şiirimi affınıza sığınarak sizlerle paylaşmak istiyorum.

Dileğim en kısa zamanda öğretmenlik mesleği devlet ve toplum nazarında en yüksek değerini bulur.

ÖĞRETMENİM

Öğretmenlik mesleğini
Ele alır çiçeğini
Çile dolu gömleğini
Sen giyersin öğretmenim

Bir milletin geleceği
Umudunun süreceği
Küçük küçük bebeciği
Sen belersin öğretmenim

Teslim ettik balaları
Ekilecek tarlaları
Türk iline faydaları
Öğretirsin öğretmenim.

Ellerime kalem veren
Her çiçeği, gülü deren
Bana oku kızım diyen
Seraskersin öğretmenim.

Çekersiniz her zahmeti
Bulursunuz selameti
Nesilleri, emaneti
Sen korursun öğretmenim.

İyi kötü günlerini
Memleketin hallerini
Düzenlenen hileleri
Sen bozarsın öğretmenim.

Türkiye'nin dertlerini
Ağır aksak işlerini
Yosun kaplı yollarını
Sen geçersin öğretmenim.

Türk olmanın şiarını
Belleğini, dimağını
Yükselmenin çerağını
Sen yakarsın öğretmenim.

Kurar Türk'ün çadırını
Örer köşe duvarını
Kötülüğün damarını
Kurutursun öğretmenim.

Milletinin söylemini
Türk'ün acı, kederini
Yaraların merhemini
Sen sürersin öğretmenim.

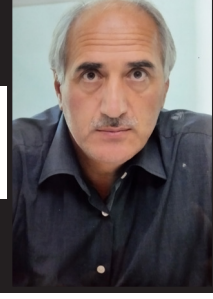
Anuş der ki sen âlâsın
Yüreğimde hep kalasın
Geçilmeyen bir kal'asın
Sen aşarsın öğretmenim.

Anuş Altaş Gökce/
Havzan-KONYA
Selam ve hürmetle...

KUDÜS

Bakır Yaprakların, Çelik Gövdelerin, Acımasız Yürekerin, Demir Köklerin, Tunçtan, Uranyudan Dalları, Kurşundan Çiçeklerin Şehri...
ŞABAN KUMCU

ŞABAN
KUMCU

Bir evde perdeyi indiriyor bir kadın,
Mahşerin perdesini, kıyametin perdesini,
Ağlıyor yere inen saçları,
Göğü yırtan kefen, beyaz elleri.

Ve Kudüs şehri. Gökte yapılıp yere indirilen şehir.

Tanrı şehri, bütün insanlığın şehri.

.....

Artık burada taş bile durmak istemez,
Ve ay görmek istemez zeytin ağaçları,
Eğilerek selamlamazlar, hilali hurmalar,

.....

Ve kim tarafından, bütün bunlar;
Roma'nın, Babil'in, Asur'un ve Firavunların
Ve nice milletlerin zulmünü görenler tarafından.

.....

Zalime olan öcünü, mazlumdan almak,

.....

Ve artık ne İbrahim ne Yakup ve ne Musa var,
Tersinden okunan Tevrat hükümleri,
Karaya boyanmış Mezmurlar...

(Hz. Davud'a indirilen Zebur isimli ilahi kitabın sureleri.)

.....

Ey insanlık, ey insanlar,
Ey gündüzden daha gündüz,
Hakikatten daha hakikat,
Müslümanlar.

Sezai Karakoç

Falih Rıfka Atay'ın, Suriye, Filistin, Hicaz hikayelerinin toplandığı, **Zeytin Dağı** kitabında Filistin'i ve Kudüs'ü anlatırken; "Paranın ne büyük kuvvet olduğunu anlamak için, Filistin kıyılarını ve içlerini, Yahudilerin büyük Arap nüfusunu çöle süren **Siyonist sömürgeciliğini** görün diyerek, tarihe not düşer, **Gazze'yi, Şeria Vadisi'ni, Filistin'i ve Suriye'yi** savunan Türk askerinin kahramanlıklarını şöyle anlatır:

"Tenha çöllerde Türklerin savaşını görmeyenler, Türklerin kahraman olduğunu nasıl anlayabilir..? Irak, Çanakkale, Kafkasya, Galiçya ve Romanya cephelerinde **her mevsime, her düşmana ve her iklime karşı savaş veren** bu cesur adamlar Herkül'ün on iki imtihanını verdiler. Daha sonra Hicaz hattını, Medine'yi, Yemen'i savundular" diye yazar.

"Hicaz hattında düşman sabit değildir. Hedefini bulamamış bir rüzgâr gibi şuradan buradan az veya çok, gece ve gündüz çıkıverir. Hicaz hattının Medine'ye kadar hiçbir kasabadan geçmeyen sonsuz güzergahını düşününüz. Burada bir müfreze, kum üzerinde bir küçük taşdır. ...Yemeni hiç bilmiyorum. Belki güneşi Şeria güneşinden daha sıcak, çölleri Hicaz çöllерinden daha kuru, daha nihayetsizdir. Fakat bunun ne önemi var. Her tarafta bir neslin kahramanları var. **Kahramanlar için iklimler, düşmanlar, denizler ve karalar birdir. Taşları solduran baharı dermansız düşüren iklimlerde, solgun esvapları, yorulmuş kollarıyla vatanın sıcak topraklarını savunan Türkleri düşünüyordum...** Şeria boyunda, Aden etrafında, çorak Medine'nin içinde, taş ve kum çöllерini geçip Şam'dan Medine'ye giden Hicaz hattı üzerinde binlerce kahraman bu yazın bıkkınlık veren günlerini ateşle, ısınmış demirle ve kızgın toprak üstünde geçirecekler.

Burada **İstanbullu** çocukları görmelisiniz. Hepsi çölün sıkıntılılarına ne kadar çabuk alıştılar. O bizim genç arkadaşların bir sene sonra Sina'da kahramanlar gibi dolaşacağını düşünebilir miydik..? Her şeyi kolay düşünüp ferahlamakla beraber, yine de bıraktığımız her şehit için ümitsiz bir keder duyuyorum. **İnsan kum üstünde şehit bırakmaya dayanamıyor. Çünkü ne mezarı ne izi kalıyor. Bir denizde ancak insan bu kadar kaybolabilir...**" Falih Rıfka Atay

cephe hattından bu bilgileri verirken Filistin'de olup bitenleri de şöyle özetler.

"...Yeni Filistin'de Almanca, İngilizce, Fransızca bütün diller konuşulur, yalnız Yahudi dili olan İbranice, devletin dili olan Türkçe ve çoğunluğun dili olan Arapça görülmüzdü" diye yazar. Devleti olmayan Yahudilerin Filistin'de bir İsrail Devleti kurmayı kafalarında planlayıp, hayal ettiklerini, Cevdet Paşa'nın "Tarih'i Cevdet kitabından okuduğu" ibretlik şu satırlarla nakleder.

"Fransız İhtilalî'nin asar-ı garibesinden (garip eserlerinden) biri dahi budur ki, bu esnada Yahudi ağzından bir beyanname kaleme alınarak tabı ve neşir ile (basımı, yayımı, dağıtımı) Kudüs-ü Şerif'te bir Yahudi hükümeti teşkil olunmak üzere her tarafta olan Yahudiler, ittifakı devlet olunmuştur.

Zehiy tasavvur-u batıl, zehiy hayal-i muhal..."

(Olmayan boş şeyleri hayal etmek kadar, insana zevk veren başka bir şey yoktur.) Yahudilerin Filistin'de bir devlet kurmalarını düşünmek, olmayacak yapılamayacak bir iştir. Hayal edilmesi bile akla aykırıdır... Falih Rıfkı Atay, yaşanmış tarihi bir olayı, acı bir anekdotla hikâye eder. 1867 yılında, Sırp lar Avrupalı Devletlerin yardımıyla, bizden Belgrad'ı aldıktan sonra, düşman delegeleri Niş kasabasını da isterler. Bunun üzerine; Osmanlı delegesi ayağa kalkarak, şiddetli bir tepki gösterir.

"Ne hacet... İstanbul'u da size verelim !!!..."

Babalarımız için Niş, İstanbul'a o kadar yakındı ki... Biz eğer Vardar'ı, Trablus'u, Girit'i ve Medine'yi bırakırsak, Türk Milleti yaşayamaz sanıyorduk.

Çocuklarımızın Avrupa'sı Marmara ve Meriç'te bitiyor..."

"19. Yüzyıl'ın ünlü Türk âlimi, tarihçi, hukukçu, şair, "Mecelle, Tarihi Cevdet ve Kısası Enbiya gibi ciltlerce eserin yazarı, dahi devlet adamı **Ahmet Cevdet Paşa**, (1822-1895) bunları söylerken, aynı yüzyılın son çeyreğinde ve 20. Yüzyıl'ın başında Siyonistlerin **Osmanlı** topraklarında oynadıkları satranç oyununu ve komploları araştırdığımızda Filistin meselesinin Türkleri birinci derecede ilgilendiren döneminin, 1880-1923 yılları arasında olduğunu

görürüz.

Siyasi "Siyonizm" in kurucusu, 1860 yılında Budapeşte'de orta halli bir konfeksiyoncunun oğlu olarak dünyaya gelen **Dr. Theodor Herzl'dir**. Anılarında; **"uluslararası ilişkiler bir kuvvet meselesidir, bugün ve gelecekte, belki de kıyamete kadar güçlü, daima haklı karşısında galip olacaktır. Vatanı olmayan bir millete, milleti olmayan bir vatan vaat ediyorum"** demiştir.

Filistin'de bir Yahudi devleti kurabilmek için Ortadoğu ve dünya politikalarında yeni düzenlemeler gerektiğine inanan Herzl, uluslararası ilişkilerde en önemli öğenin güç ve güç birikimi olduğunu düşünür. Ona göre; Musevilerin toplu halde kendilerine ait bir ülkesi olmadan Yahudi meselesi çözülemeyecektir.

Theodor Herzl, bunları düşünürken; Kudüs doğumlu **A.S.Yahuda**, birinci kongrede Dr. Herzl'e Filistin'in boş olmadığını anlatmış, eğer **Arz-ı Mevud'a** yerleşmek isteniyorsa Araplarla anlaşmaya varılması gerektiğini vurgulamıştır. Dr. Herzl ve danışmanları Yahuda'nın bu düşüncelerine asla değer vermediler.

Bundan tam sekiz yıl sonra, Akka'da çiftçilik yapan **Y. Epstein**, yedinci kongrede aynı konuya değinmiş ve "unutmayalım ki o topraklarda yaşayan insanların da bir kalbi ve ruhu vardır. Diğer milletler gibi Araplar da yurtlarına kuvvetli duygularla bağlılardır" demiştir. Ayrıca Epstein, Araplarla yapılacak bir anlaşmanın hem iki taraf açısından hem de insanlık bakımından çok yararlı olacağını" söyler. Fakat Siyonistlerin yayın organlarından biri olan Ha Olam Gazetesi, **"Filistinli Arapların yazgısından başka düşünceğimiz bir şey kalmadı mı?** diyerek, "Epstein'i "kendi fantazilerinin kurbanı" olmakla suçlamıştır.

Siyonistler, böylece Filistin'de Arapların varlığından haberdar olmuşlar fakat Arapların ileride kendileri için bir problem olabileceğini düşünmemişlerdi. Çünkü Dr. Herzl ve danışmanları Siyonist kolonizasyonunun Musevilere olduğu kadar yerli halka da sonsuz faydalar sağlayacağından emindiler! Siyonistler Batı'nın teknik ve uygarlığını Doğu'ya getirecek, böylece meydana gelecek ekonomik kalkınmadan Araplarla Yahudiler beraberce yararlanacaklardı...! Bu durum karşısında, Arap'ın

Yahudi'ye düşman olması düşünülemezdi. Araplar ve Yahudiler huzur, refah ve barış içinde bir arada yaşayacaklardı!!..

Fakat Siyonist göçmenler Arablalarla dostça ilişkiler kuracak yaratılıştaki insanlarla değillerdi. Ne kolonizasyona kalktıları ülkenin kültür ve adetlerini ne de insanların dilini biliyorlardı. Avrupa'dan ve Rusya'dan gelen bu Museviler doğdukları ülkelerin adet ve geleneklerini Filistin'de uygulamaya kalkınca; Doğu ile Batı arasındaki kültür farklılaşmasından dolayı onarımlı güç bazı yanlışlıklar yaptılar.

Osmanlı toprak yasasına göre, otlaklar miri arazi hükmündedir. Hiç kimsenin özel mülkiyetine ait olmayıp, köyün ortak malıdır. Bu gerçeği Siyonistler çok geç öğrenmişlerdi. Araplar sürülerini, Siyonistlerin tarlalarının yanından geçirecek olsalar, ekinlerine zarar verirler diye, onları şiddetle cezalandırıyorlardı. **İslami esaslara göre düzenlenmiş Osmanlı toprak yasasının** Siyonistlerce bu şekilde bozulup, haklarının çiğnenmesi karşısında yerli halk sessiz kalmamış ve Araplarla Yahudi kolonizatörler (sömürgeciler) arasında ilk çatışmalar başlamıştı.

Bu çatışmalar, Siyonistlerin, İslam adetlerini öğrenmelerinden sonra da devam etmiştir. Çünkü kolonizatörler yerli halkla anlaşmak için hiçbir çaba göstermemişlerdir. Almanya'nın Kudüs Konsolos Yardımcısı **Rössler**, Siyonist kolonizatörleri "kavgacı, saldırgan ve sosyalist fikirlerle dopdolu" insanlar olarak tanımlar. Kolonizatörler, ne pahasına olursa olsun kendi mülkleri kabul ettikleri Filistin'e bir an önce sahip olmak istiyorlardı. Onlara göre Arapların Filistin'de hakları yoktu, olamazdı da...

Siyonistlerin Filistinlilere takındıkları tavır **Achad Ha'am**'ın da gözünden kaçmamış ve ünlü düşünür 1891 yılında kaleme aldığı "İsrail'den Gerçekler" adlı makalesinde şunları yazmıştır. "Yahudiler sürgündeyken köleydiler, şimdiyse kendilerini sonsuz bir özgürlük içinde buldular. Bu büyük değişiklik bir kölenin kral olması örneğinde de görüleceği gibi, onların, baskı ve zorbalığa meyletmelerine sebep oldu. Araplara büyük bir gaddarlık ve düşmanlıkla davranıyor, haksızlıkla topraklarına tecavüz ediyor, onları hiçbir sebep olmadan hem de hayasızca dövüyorlardı. Hiç kimse çıkıp

bu tehlikeli ve rezil gidişe son vermelerini söylemiyordu."

Achad Ha'am'ın bu satırları yazmasından on yıl önce, 1881 gibi erken bir tarihte **Kudüs-ü Şerif Mutasarrıflığı'nda** (vilayetlerde validen aldığı emir ve talimatları uygulayan kurum) görevli kaymakam mülazımı (kaymakamlıkta görevli teğmen rütbesinde subay) **Mihran Boyacıyan Efendi**, İstanbul'a gönderdiği bir raporda ecnebi Musevilerin "arz-ı Filistin'e hicret tavatunlarına (vatan edinmek için yerleşmelerine) müsaade olunduktan otuz sene geçmeden bütün arz-ı Filistin', taht-ı tasarruf ve temellüklerine (kendi mülkü altına) geçireceklerine şüphe yoktur" diye endişelerini dile getirmişti.

... Mihran Efendi, Musevi (Siyonist) sermayesine sırtlarını dayamış göçmenlerin Filistin'de "Avrupavari Köyler", koloniler oluşturup, en fazla beş yıl içinde bölgede ziraatı ve ticareti ellerine geçireceklerini ileri sürüyordu. Ve ekliyordu: "Beni İsrail Devleti top, tüfekte değil, belki tasarruf-ı arazi, (arazi kazanma) sanayi ve ticaret vasıtasıyla savaşız kurulacaktır."

Filistin'de köylülerin yanında şehirliler de Siyonistlerin ekonomik faaliyetlerinden olumsuz yönde etkilenmişlerdi. Siyonistlerin Filistin'e iskanı yerli tüccar ve esnafın işlerini elinden almış, Avrupa'nın ileri teknolojisinden yararlanan Siyonistlerin rekabeti, Filistinlileri zor durumda bırakmıştı.

Osmanlı Sultan 2. Abdülhamid, başından beri Siyonizm'i ciddiye almış ve saltanatı boyunca bu konuda istikrarlı bir politika izlemiştir. Daha siyasi Siyonizm Dr. Herzl'in kafasında bir tasarı bile değilken, Osmanlı hükümetinin Filistin'deki Yahudi kolonizasyonu hakkındaki tutumu belirlenmiş, siyaseti çizilmişti. Siyonizm karşısında bu kadar atik davranması ve ona göre siyaset çizmesi; Avrupa'daki temsilcilikleri kanalıyla Siyonizm'in doğuşunu ve gelişmesini gözleme imkânını bulmuş olmasındandır. Sultan 2. Abdülhamid devrinde Hariciye Nezareti (bakanlığı) öyle sistemli çalışmaktaydı ki Tahsin Paşa'nın kaydettiğine gibi; "Sefirlerimiz (büyük elçiler) dışarıda Türkiye aleyhindeki fesatçıların faaliyetlerini saraya jurnal (haber) etmede adeta İstanbul zabıtasının memalik-i ecnebiyede (yabancı memleketlerde) birer ajanı idiler." Washin-

gton, Berlin, Viyana, Londra, Paris büyükelçilerimizin tayin edildikleri ülkelerde, padişahın özel emriyle, Siyonizm hakkında bilgi toplarlar ve bu bilgileri raporlar halinde **Babîâlî'den** önce (padişah ve başbakanlık sarayı, devlet ve hükümet dairesi, yüce kapı) **Mabeyne** (padişahla hükümet arasında görev yapan bir kuruma) sunarlar.

"Sefirler kâh buldukları ülkelerdeki Musevi ileri gelenleriyle görüşmeler yapar, kâh Siyonist kongrelerine hafiyeler yollayıp, Siyonizm'in gelişmesini izlerlerdi." Bu hususta bir kopyası saraya, diğeri de Babîâlî'ye olmak üzere Avrupa gazete ve dergilerinde Siyonizm hakkında çıkan yazıların kûpürlerini Türkiye'ye yollamaktan kaçınmazlardı. Bu bilgiler **İstanbul'da** değerlendirilir, ülkenin dış politikasına yön vermek üzere dosyalanırdı. Tahsin Paşa, bu hususta sarayın ne denli düzenli ve hızlı çalıştığını vurgulamıştır. **İşte bu şartlar altında Osmanlı Devleti'nin Siyonizm'e karşı siyaseti ana hatlarıyla şu şekilde çizecektir:**

"Musevilerin Kudüs civarında içtima ve iskan etmeleri, ileride orada bir Musevi hükümetinin teşekkülünü intaç edebileceği (kurulmasıyla sonuçlanabileceği) münasebetiyle kat'a ca'iz (asla uygun) olmaktan başka, zaten Memalik-i Şahane arazi-haliyeden ma'dud olmadığına (padişahın mülkünde boş arazi olmadığı) ve medeni Avrupalıların memleketlerinden taredtikleri (kovdukları) eşhasın (şahısların) Memalik-i Şahane'ye (padişahın mülküne) kabulüne bir sebep olmayıp, hususiyle ortada bir Ermeni fesadı (kötülüğü, kargaşası tertibi, bozukluğu) mevcut iken bu suret (halde) asla caiz (uygun) olmayacağına nazaran ve merkumenin (adı geçenlerin) ne de sair (diğer) Musevilerin kabul olunması Amerika'da iskan edilmek üzere geri gönderilmeleri...."

Devletim Siyonizm'e karşı oluşturduğu "istisnai tedbirler" paketinin uygulanması için nezaletler (bakanlıklar) arasında iş bölümü yapılmıştı:

-Hariciye (Dış işleri) **Nezaleti (bakanlığı)**, yurt dışındaki tüm diplomatik gayretini göstererek Siyonizm'in diğer devletler tarafından benimsenmesine engel olacaktı. "düvel-i muzzamanın" (büyük devletlerin) Dr. Herzl ve taraftarlarını Filistin doğrultu-

sunda teşvik etmemesine çalışacaktı.

-Dâhiliye (İç İşleri) **Nezaleti (bakanlığı)** ise, Siyonistlerin Filistin'e girişlerini önlemek için gerekli tedbirleri alacak, valileri haberdar edecek, herhangi bir durum için güvenlik kuvvetlerini hazır tutacaktı.

-Dâhiliye Nezaleti'nin (bakanlığının) çabalarına rağmen Filistin'e sızan Yahudileri, kapitülasyonlardan muaf tutmak ve yabancı himayesinden yoksun bırakmak Babîâlî'ye düşmüştü.

-Babîâlî, Siyonistleri Osmanlı uyruğuna geçirmek suretiyle denetimine almak, hiç olmazsa girişlerinden meydana gelecek zararın asgariye indirmek istiyordu.

-Son olarak Defter-i Hakani Nezaleti (bakanlığı, günümüzdeki ismiyle, tapu kadastro genel müdürlüğü), göçmenlerin Filistin'de arazi satın almamaları için uyarılmıştı. Bu son iki yöntemle **İstanbul Hükümeti**, yabancı milliyeti elde edemeyen ve toprak satın alamayan Siyonistlerin, amaçlarından vazgeçerek Osmanlı İmparatorluğu'nu terk edeceklerini sanıyordu!!!...

Heyhat...! Gelişmeler hiç de bizim istediğimiz ve beklediğimiz gibi olmamıştır... Anadolu'da da Mustafa Kemal Paşa'nın ortaya çıkışı ve Türk milli mücadelesini ciddi bir direniş hareketine dönüştürmesi Filistin'de de büyük akisler uyandırmıştır. Büyük harpte, (1. Dünya Savaşı'nda) Filistinlilerde **"Arap İsyanı'nı"** desteklemişlerdi. Bir kaynağa göre bunun sebebi, Türkleri Siyonizm karşısında aciz görmeleriydi. Hatta savaş sırasında İngiliz propagandası Türklerin Mason ve Siyonistlerle iş birliği yapıp Arap vatanını "sattığını" az işlemişti..! Ancak rivayete göre, Filistin'i işgal eden Allenby'nin; **"İşte, bugün Haçlı Seferleri bitmiştir!"** demesi Filistinliler nezdinde ilk tereddütlerin belirmesine sebep olacaktır.

Ardından General Allenby, Londra'da bir törenle, bu hizmetinden dolayı asalet unvanı kazanacak ve seremonide ona; **"Haçlıların en büyüğü, en sonucusu, en son haçlı seferinin muzaffer şövalyesi"** diye hitap edilecektir. Bu gelişmeler Filistinlilerin şüphelerini iyice artırır. 1917'de başlayan İngiliz Manda Yönetimi, 1920-1925 arasında kendisi de bir Yahudi olan, Herbert Samuel'i, Filistin'de en üst düzey yönetici olarak görevlendirir. Onun dönemin-

de Filistin’de Yahudi nüfusunun artması ve yönetimin en kilit noktalarına Musevi asıllı İngiliz idarecileri yerleştirmesi; Filistinlilerin gözünde, bir “**Haçlı Emperyalist-Siyonist İttifakı’nın**” doğduğuna onları iyice inandırmıştır.

Artık, Osmanlı’ya karşı isyana katıldıklarına pişman olacaklardır. Çünkü Osmanlı döneminde, Müslüman oldukları için, Türklerle “**hâkim millet**” olarak iktidarı paylaşıyorlardı. Ancak Manda Yönetimi’nde önce Siyonistlerin, sonra da **Hristiyanların ardından üçüncü sınıf vatandaşı (uyruk)** durumuna düştüklerini anladılar. Osmanlı döneminde Filistin’de veya İstanbul’da yüksek mülki makamlara gelebilirken şimdi Museviler tarafından yönetilerek hale gelmişlerdi. Filistinliler, İngilizlere giderek Osmanlı dönemindeki imtiyazlarını anlatıp manda rejimini eleştirmeye başlamışlardır.

Mustafa Kemal Paşa’nın Doğu’da Ermenilere, Batı’da Yunanlılara karşı başarılı mücadelesinin haberleri Filistin’de yankılanır. Bazı Filistinliler, Türklerin Filistin’e dönüşlerini beklemeye başladılar. Ancak, **Balfour Deklarasyonu’yla** garanti altına alınan İngiliz Manda Yönetimi’nin çalışmalarıyla, Filistin’in “Siyonistleşmesi”nde önemli bir safhaya geçilir. Filistin meselesine bugün-

den geriye bakıldığında, keskin hatlarla ayrılmış “**üç dönem**” ortaya çıkar. **Müslüman Türk İdaresi, Hristiyan-İngiliz mandaterliği ve Musevi-İsrail işgali...** Aralarındaki farkların muhasebesini, tarih bilimene ve okuyucunun vicdanına bırakıyoruz.

Bugünlerde Filistin’de yaşanan ve vicdanımızı sızlatan katliamların sebebini araştırıp, yüz elli yıldır devam eden zulümlerin, haksızlıkların kısa bir özetini yazmaya çalıştık. Yazımızı Kültür, Sanat, Edebiyat ve Düşünce Adamı Merhum Haluk Dursun’un şu satırlarıyla bitiriyoruz... “**Ah Kudüs! İstanbul** benim mekânım, payitahtım; **Medine** sevgilim, **Mekke** Kâbe’m; **Şam** ilk göz ağrım. Sen ise, feleğin çemberinden geçmiş, nice peygamberler görmüş, nice sultanlarla yatmış kalkmış, yıpranmış, yaşanmış, ama mihrabı yerinde kalmış bir şehri kadimsin...”

Kaynakça,

Mim Kemal Öke. Siyonizm Filistin Sorunu (1880-1923), Timaş Yayınları, 7. Baskı, İstanbul. 2018.

Falih Rıfki Atay, Zeytin Dağı, 1000 Temel Eser, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

Haluk Dursun, Nil’den Tuna’ya Osmanlı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.

MESNEVİ’NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

اوبخود برداشت پرده از كناه
ورنه می پوشید جرمش را اله

*Günahının perdesini o kendi kaldırıyor,
yoksa Allah, suçunu örtüyordu.*

(Hz. Mevlânâ)

KUL AZARSA

Allah, kulun günahını teşhir etmez, örter,

Lakin, kul azarsa o örtüyü kendi yırtar.

1 Aralık 2023

(Ahmet Sevgi)